

ארץ למטר השמים תשתה מים

כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאָתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זְרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ כְּגֹן הַיָּרֵק: וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעֹת לְמֹטֵר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מֵיָם: אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֶתָּה תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה: (דברים יא י-ב).¹

גמרא בבלי בבא בתרא דף יט עמוד א²

מרחיקין את הזרעים ואת המחרשה וכו'.³ זרעים, תיפוק ליה משום מחרשה! - במפולת יד. מחרשה, ותיפוק ליה משום זרעים! - בחורש לאילנות. ותיפוק ליה משום מיא! תנא בארץ ישראל קאי, דכתיב: "למטר השמים תשתה מים".⁴

רמב"ן דברים פרק ח פסוק ז

וטעם ארץ נחלי מים - שהיא כגן רוה, לא שישקוה מים ברגל כארץ מצרים, כאשר יאמר עוד (להלן יא יא) כי למטר השמים תשתה מים. ופירש כי עינות ותהומות יוצאים בבקעה וגם בהר, ומשם יזחלו בה נחלים ... והענין כי יש מן המעיינות שנוזלים מתמצית לחות ההרים, מן הגשמים שנבלעים בתוכם או מן האדים העולים להם, והם שקרא עיינות ... ויש מהם שיוצאים ממקור התהום, והם שקראם "תהומות", כלומר מעיינות תהום, ואמר כי משניהם בבקעה וגם בהר.⁵

ספרי דברים פיסקא לט

לפי שעפרו של הר קל ושל בקעה שמן,⁶ יכול יהיו מים גורשים את העפר למקום בקעה ותהא בקעה מחוסרת מים? תלמוד לומר: "ארץ הרים ובקעות" - הר לפי מה שהוא ובקעה לפי מה שהיא ...

¹ ומיד לאחר מכן באה פרשה שנייה של קריאת שמע: "והיה אם שמוע תשמעו את מצוותי אשר אנכי מצווה אתכם היום וכו'". וכבר עמד רש"י על סמיכות פרשיות זו בפירושו לפסוק יג (הפסוק הראשון של הפרשה השנייה של קריאת שמע) ואלה דבריו: "והיה - מוסב על האמור למעלה, (פסוק יא) למטר השמים תשתה מים". נראה שכוונת דבריו היא שפסוקים י-ב אינם הבטחה בלתי תלויה, אלא "כפופים" להתנייה של פרשת קריאת שמע: אם תשמעו ואם חו"ח לא תשמעו. ולנו נראה להוסיף על דבריו ולהציע את הקריאה הבאה: פסוקים י-יא מתארים מציאות טבע אובייקטיבית המוכרת לכל תושבי חבל ארץ זה. באה פרשת קריאת שמע השנייה ומבהירה שגם מציאות זו אינה "אוטומט" של הטבע, כי אם מותנית במעשה בני אדם ויחסם לקב"ה וזולתם. ומה אם כך מקומו של פסוק יב: ארץ אשר ה' דורש, אשר עיני ה' בה וכו'? את זאת נשאיר לשואבי המים ונשמח לשתות תוספת מימיהם. ונציין עוד זאת שגם רמב"ן בפירושו לפסוק י בפרק יא, נדרש לסמיכות זו של הפסוקים שלנו עם הפרשה השנייה של קריאת שמע.

² בחרנו לפתוח בדבר הלכה, ברוח מדרש דברים רבה המלווה את ספרנו אשר פותח בראש כל פרשה במילים: "הלכה".
³ משנה א היא בפרק ב במסכת בבא בתרא, פרק העוסק בדיני שכנים: "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו, ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת הכובסין, אלא אם כן הרחיק מכותל חברו שלשה טפחים וסד בסיד. מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חברו שלשה טפחים וסד בסיד. מרחיקין את הזרעים ואת המחרשה ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים וכו'". ראה פירוש קהתי למשנה זו וראה גם תוספתא בבא בתרא פרק א שם מובאות דוגמאות נוספות היכולות ללמדנו רבות על הריאליה בתקופת חז"ל.

⁴ הגמרא דנה בשאלה מדוע צריכה המשנה לציין את ההרחקה מכותל השכן הן לענין חרישה והן לענין זריעה, מדוע לא מספיק לציין אחד מהם שהרי חרישה היא לצורך זריעה ואין זריעה ללא חרישה. תשובתה היא שיש חרישה ללא זריעה - בחורש לאילנות (ואז מותר להתקרב לכותל חברו? באילן? ראה שטיינזלץ בגמרא שם); ויש זריעה בלי חרישה במפולת (בהנף) יד. ממשכה הגמרא לשאול: ומדוע צריך להזכיר את שניהם בכלל, הרי ברור ששום צמח לא יכול לגדול ללא מים ולהעביר מים בקרבת כותל חברו בודאי שאסור! התשובה היא שבארץ ישראל המים באים מהשמים ואין לאדם שליטה על כך. (ועדיין ניתן לשאול אם אין עליו חובה לנקז את המים? להתחשב במי הגשמים ולגרום שלא יזיקו את כותל חברו? ראה תחילת המשנה לגבי בור ושיחין שקולטים מי גשמים). ועכ"פ, מגמרא זו אפשר לחוש את האופן בו חכמי בבל הסתכלו מרחוק על טבעה ואקלימה של ארץ ישראל. ואכן בירושלמי לא מצאנו דיון כגון זה שבבבלי, לא בכלל ולא בענין המים, ראה ירושלמי כלאיים פרק ז הלכה א.

⁵ ראינו לעיל את נקודת המבט של בני בבל על המים והגשם של ארץ ישראל. והנה לנו כאן נקודת המבט של אספמיא, של רמב"ן שחי בספרד וחלם על ארץ ישראל (ואף זכה לעלות אליה) כארץ של שפעת מים. שים לב שרמב"ן זה איננו על הפסוק שלנו כי אם על פסוק המופיע שלושה פרקים קודם בפרשה, פרק ח פסוק ז: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינֹת וְתַהֲמַת יֵצְאִים בְּבִקְעָה וְבְהָרִים". מעבר לקושי של הפער בין תיאורי התורה והמציאות המוכרת של ארץ ישראל כארץ שחונה, שאותה אולי ראה רמב"ן כשהגיע לארץ (ובה כתב מחדש את פירושו לתורה); יש כאן גם בעיה בפרשנות המקרא והבנתו. ארץ ישראל שותה מהנחלים (והמעיינות) או ממטר השמים? היא ארץ בעל ברובה או ארץ שלחין? זאת ועוד, עפ"י הפסוק של ארץ נחלי מים, מה ההבדל בין נחלי ארץ ישראל והנילוס שממנו משקים במצרים? מסביר הרמב"ן, הצירוף של הגשם והמבנה הטופוגרפי של ארץ ישראל של הרים ובקעות בניגוד לארץ מצרים השטוחה, יוצר מציאות של ארץ רווית מים זוחלים ונוזלים תמיד, ללא צורך בהשקיה ובמאמץ. יש לחות מתמדת או בגשם ממש או בנחלים, שמי הגשמים נבלעים בתוכם, הזורמים חופשית ומשקים את האדמה באופן שוטף. זה השילוב של "למטר השמים תשתה מים" עם "ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר", פרק ח ופרק יא בפרשתנו.

⁶ נראה לנקד שְׁמֵן היינו כבד, אדמה כבדה.

או לפי שארץ ישראל מכופלת בהרים, היא גלוי שותה, שאין גלוי אין שותה? תלמוד לומר: "למטר השמים תשתה מים" - גלוי ושאין גלוי שותה ... או לפי ששותה מי גשמים, אבל אינו שותה מי שלוחים? תלמוד לומר: "למטר השמים תשתה מים" - כשהוא אומר מים, אף מי שלוחים שותה ... או לפי ששותה מי שלגים, אבל אינה שותה מי טללים? תלמוד לומר: "למטר השמים תשתה מים" - כשהוא אומר מים, אף מי טללים שותה.⁷

דברים רבה פרשה ד

"כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך". אפשר שהקב"ה מרחיב את ארץ ישראל? א"ר יצחק: המגילה הזאת אין אדם יודע כמה אורכה וכמה רוחבה. כשהיא נפתחת, היא מודעת כמה היא. כך א"ר, כל רובה הרים וגבעות. מנין? שנאמר: "והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה". כשישווה אותה הקב"ה. מנין? שנאמר: "כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה" (ישעיה מ ד, הפטרת נחמו) - אותה שעה היא מודעת מה היא.⁸

במדבר רבה פרשה יז סימן ג

"ותאמרו בשנאת ה' אותנו" - הקב"ה אמר: "אהבתי אתכם" והן אומרים: "בשנאת ה' אותנו"! היו דורשין ואומרים: תדע לך שהוא שונא אותנו; מלך בשר ודם יש לו שני בנים ויש לו שתי שדות, אחת של שקא ואחת של בעל. לא למי שהמלך אוהב אותו נותן של שקיא ולא אתו ששונא הוא נותן של בעל? ארץ מצרים של שקיא והיינו בתוכה. וארץ כנען של בעל והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען!¹⁰

בראשית רבה פרשה יג סימן ט¹¹

כיצד הייתה הארץ שותה? ר' יהודה אומר: כנילוס הזה שמשקה וחוזר ומשקה. ר' נחמיה אומר: כמין תוביה, קבריא זה שמרבה וקובר. ורבנין אומרים: כמין תְּנִי (נהר הוא בבבל ושמו תְּנִי). וכך היתה הארץ שותה

⁷ כל שפעת המים בארץ ישראל, כולל מי השלחים, באים ממטר השמים, מטר במגוון צורות של לחות: גשם, מטר, שלג, טל וכו'. וכל זה, כפי שכבר ראינו ברמב"ן (הספרי קדם לרמב"ן) בארץ הרים ובקעות, ארץ של גלוי ונסתר, ארץ מכופלת ומקופלת, שהגשם מגיע בה לכל מקום, בכל זמן ואין צורך לעבוד קשה מדי. ראה גם רש"י על פסוק י שמערב, לדעתנו, המוטיב שבספרי זה עם דרשות על העומר: "והשקית ברגלך - ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה וצריך אתה לנדד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה. אבל זו (פסוק יא) למטר השמים תשתה מים אתה ישן על מטתך, והקב"ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי, כאחת". אך ראה תחילת המדרש על עפר הר ועפר בקעה, שמא מריבוי הגשם יחסר ההר אדמתו הטובה והבקעה את מימיה? תשובת הספרי היא: אין חשש, הר לפי מה שהוא ובקעה לפי מה שהיא.

⁸ מוטיב "ארץ הרים ובקעות", הוא עניין משלים למוטיב "למטר השמים תשתה מים", במקרא עצמו ובמדרשים הרבים הדנים בשילוב השניים, כולל בשאלה אם זה שארץ ישראל בנויה מהרבה הרים וגבעות ואיננה שטוחה כארץ מצרים, הוא דבר חיובי או לא: "בשבח ארץ ישראל הכתוב מדבר או בגנות ארץ ישראל שמזכיר בה הרים וגבעות?" (ספרי דברים תחילת פסוק לט). לעתיד לבוא כאשר ייושר העקוב למישור והרכסים לבקעה, תהיה ארץ ישראל גדולה עד למאד (ארץ הצבי). עד אז, שבחה של ארץ ישראל הוא דווקא שהיא ארץ הרים ובקעות: "ארץ שיש בה מיני ארצות הרבה: בית האדמה, בית החולות, בית העפר ... שלא שוו טעם פירות הר לטעם פירות בקעה ולא טעם פירות בקעה לטעם פירות הר ... שלא שוו טעם פירות הר זה לטעם פירות הר אחר ולא טעם פירות בקעה זו לטעם פירות בקעה אחרת ... ולא שוו טעם פירות שבטו של זה לטעם פירות שבטו של זה". (ספרי לט). וכל זאת, בזכות מטר השמים המגיע לכל פינה ופינה ומפרה כל סוג אדמה במיוחדות שלה. מומלץ מאד לקרוא במקור את ספרי פסקאות לט ו-מ בפרשתנו, השופע מדרשי ארץ וגשם שאיננו יכולים להביאם כולם כאן.

⁹ שלחין, שמושקית. שלחין, או בית השלחים, בא אגב, כך ראיתי במילון אבן שושן, מהפסוק ביחזקאל לא ד: "מִים גְּדֹלוֹהוּ תְהוֹם רַמְמָתָהוּ אֵת נְהַרְתִּיהָ הַלֵּךְ סְבִיבוֹת מִטְעָה וְאֵת תְּעֵלְתִּיהָ שְׁלָחָה אֶל כָּל עַצֵּי הַשָּׂדֶה". ראה שם התיאור על הארז כמשל על פרעה מלך מצרים. ארץ מצרים היא ארץ שלחין השולחת תעלותיה אל כל עץ ושחי.

¹⁰ בני ישראל לא מתפעלים מתיאורי המים של ארץ ישראל וזוכרים בגעגועים את ארץ מצרים שבה המים מצויים בכל עת. צריך אמנם לטרוח ולהשקות ברגלך, אבל אין אף פעם בצורת קשה (ראה ספר בראשית בה פעמיים לפחות יורדים מארץ כנען לארץ מצרים לטרוח אוכל). שים לב שמדרש זה הוא על פרשת שלח לך, חטא המרגלים שמאסו בארץ ישראל. האם זה התיאור שהביאו איתם המרגלים ממסעם בארץ שהיה בעיצומו של הקיץ? של ארץ בעל? או שמא הדרשן, שחי בארץ ישראל והכיר את מציאותה ושמע או ראה מציאות שונה בארצות הניזונות מנהרות איתן כבבל ומצרים, הוא אשר שם דברים אלה בפי בני ישראל כשהם עדיין במדבר ולא מכירים את המציאות בארץ ישראל? כך או כן, מתוך דברי הביקורת על המרגלים נשמע הד של מציאות מוכרת לכל מי שחי בארץ הזו.

¹¹ אנחנו הולכים אחורה, מספר דברים לספר במדבר ומספר במדבר לספר בראשית. מדרש זה מתמקד במציאות הבראשיתית המתוארת בתחילת פרק ב של ספר בראשית, טרם בריאת האדם (עפ"י פרק ב של ספר בראשית, לא פרק א): "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: וְכָל יְשִׁיב הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהִי בְּאֶרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הָמְטִיר ה' אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֵבֶד אֶת הָאָדָמָה: וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאָדָמָה". עיקר עניינו של המדרש הוא מה הוא אותו אד העולה מן הארץ ומה השתנה בסדרי בראשית בעקבות בריאת האדם.

מתחילה, שכתוב: "ואיד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה". וחזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה.¹²

רב חנן מציפורי בשם ר' שמואל בר נחמני: מפני ארבעה דברים חזר בו הקב"ה, שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה: מפני בעלי זרוע, ובשביל להדיח טללים רעים, ושיהיה הגבוה שותה כנמוך, ושיהו הכל תולים עיניהם כלפי למעלה, זהו שכתוב: "לשום שפלים למרום" (איוב ה יא).

ומהיכן הארץ שותה? רבי אליעזר אומר: ממימי אוקינוס, דכתיב: "ואד יעלה מן הארץ" ... מתמתקים הן בעבים ... רבי יהושע אומר: מן העליונים, שנאמר: "למטר השמים תשתה מים". והעננים מתגברין מן הארץ ועד הרקיע, ומקבלין אותן כמפי הנוד ... וחושרים אותן כמין כברה.¹³

מדרש תהלים (בובר) מזמור קלה

"הללויה הללו את שם ה' וגו', מעלה נשיאים מקצה הארץ". ריש לקיש ור' יוחנן. רבי יוחנן אומר: אין עננים אלא למעלה, שנאמר: "וארו עם ענני שמיא" (דניאל ז יג). ריש לקיש אמר: אין עננים אלא מלמטן, שנאמר: "מעלה נשיאים מקצה הארץ". על דעתיה דרבי יוחנן: לאחד שכבד את חברו בחבית של יין וקנקנה עמה. ודעתיה דריש לקיש: לאחד שאמר לחברו הלויני סאה של חטין, וא"ל: הביא קופתך. כך אמר הקב"ה לארץ: אייתי עננך וקבלי מטר.¹⁴

דרשות ר"י אבן שועיב פרשת עקב

אבל הרמב"ם ז"ל פירש דברים כפשוטן,¹⁵ זאת הארץ אינה כארץ מצרים שתשקוה ברגליכם שהיא מלאה נהרות ואגמים, ובין שיהיו צדיקים או רשעים המטר אינם צריכים. וזאת הארץ היא ארץ הרים והיא צריכה דרישת השם תמיד, כי למטר השמים עיניהם תלויות, ואם תשמרו מצוותי: ונתתי מטר ארצכם בעתו וגו'. כמו שאמר למטה: ואם לא - ועצר. והנה היא נקשרת עם הפרשה של אחריה.¹⁶

¹² בין אם מדובר בנהר הנילוס, בנהר טוביה או קבריא (דברי ר' נחמיה סתומים ולא ברורים), או בנהר תוי, בכל מקרה, המציאות טרום בריאת העולם היא של נהר שמשקה וחוזר ומשקה ומשרה כמו אד שעולה מן הארץ. מה השתנה לאחר בריאת האדם?

¹³ הפסוק: "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה" שכתוב לפני בריאת האדם, מקבל לאחר בריאה זו משמעות חדשה. אד (תחילת אותיות אדם) הם העננים המורידים גשם ור' יהושע ור' אליעזר רק חולקים באשר למקורם ואופן היווצרותם של המים המכונים בעננים, מלמטה, מהאוקיינוס, או מלמעלה: "חשרת מים עבי שחקים". אבל אותנו מעניינת שיטתו של רב חנן מציפורי בשם ר' שמואל בן נחמן, בפיסקה השנייה של המדרש, המתעכבת על עצם השינוי באופן שבו הארץ שותה - שבו העולם מקבל מים - לאחר בריאת האדם. לאחר בריאת האדם, הקב"ה חוזר בו ומשנה סדרי בראשית ויוצר את הגשם. לא רק לארץ ישראל, אלא לעולם כולו. סוף סוף, גם המים של הנילוס ושל נהר תוי, טוביה, אמזונס, גאנגס, קולרדו, יאנגצה וכל נהרות העולם, באים, בסופו של דבר, מגשמים ושלגים שיורדים "אי שם" במקורות אותם נהרות. שים לב שר' יהושע לא מהסס להשתמש בפסוק שלנו: "למטר השמים תשתה מים" במשמעות העולם כולו ולא דווקא ארץ ישראל. בכל העולם יש בעלי זרוע המנסים להשתלט על מקורות המים, בכל העולם יש צורך שיוודחו הטללים הרעים, שישתה הגבוה כנמוך ושיתפללו לגשם. ראה גם הסיומת במקבילה במסכת תענית ט ע"ב (מקבילה לפסקה השלישית של מדרש בראשית רבה ה"ל), המסיימת במדרש הידוע: "ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר: עושה גדלות עד אין חקר וכתוב: הנותן מטר על פני ארץ". (ראה דברינו [גדולה ירידת גשמים](#)). מה אם כן ייחודה של ארץ ישראל? אולי דווקא בכל שהתלות במטר השמים היא הדוקה יותר, שאין בה נהרות ענק, שבכ"ז היא בחלקה הגדול ארץ בעל.

¹⁴ גם לאחר שהסכמנו שהגשם בא מלמעלה ולא מלמטה, עדיין חלוקים אמוראי ארץ ישראל ר' יוחנן וריש לקיש: מה מקור העננים שסופם אמנם שמורידים גשם מלמעלה, אך התהוותם הראשונית, האם היא מלמעלה - מהשמים, או מלמטה - מהארץ. ר' יוחנן שאומר: מלמעלה, מדמה את ספיגת העננים את הלחות ואת ירידת הגשם, לאדם שמכבד את חברו בקנקן של יין, שמביא איתו לא רק את החבית (מכלול הלחות שבאוויר ופוטנציאל הגשמים), אלא גם את הקנקן בו שואבים מהחבית ושותים ממנו, היינו את העננים הספציפיים שמורידים גשם על הארץ במקום ובזמן מסוימים. ריש לקיש שאומר: מדמה את ספיגת העננים את הלחות ואת ירידת הגשם, לאדם שבא לבקש חיטים מחבירו וזה אומר לו: בסדר, רק הבא איתך את קופתך. ראה המשך המדרש שם שרואה בעננים, המכונים גם "חזיז" (עפ"י הפסוק באיוב כח כו: "בַּעֲשֵׂתוֹ לְמִטְרַ חֶק וְדָרְךָ לְחִזִּיז קְלוֹת"), דימוי להשריית רוח הקודש על הנביאים: "חמישה שמות יש לו: עב ענן איד נשיא חזיז ... חזיז שהוא עושה חזיונות ברקיע ומשרה רוח הקדש על הבריות, כמו שאתה אומר: חזון ישעיהו (ישעיה א א)". אם נחזור למחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש, האם הם נחלקים לא רק בגשם אלא גם בתהליך החזון הנבואי? האם הוא בא מלמעלה, בעל החבית הוא שנותן גם את הקנקן, או שמא הוא בא מלמטה, בעל החזון צריך לבוא וקופתו בידו.

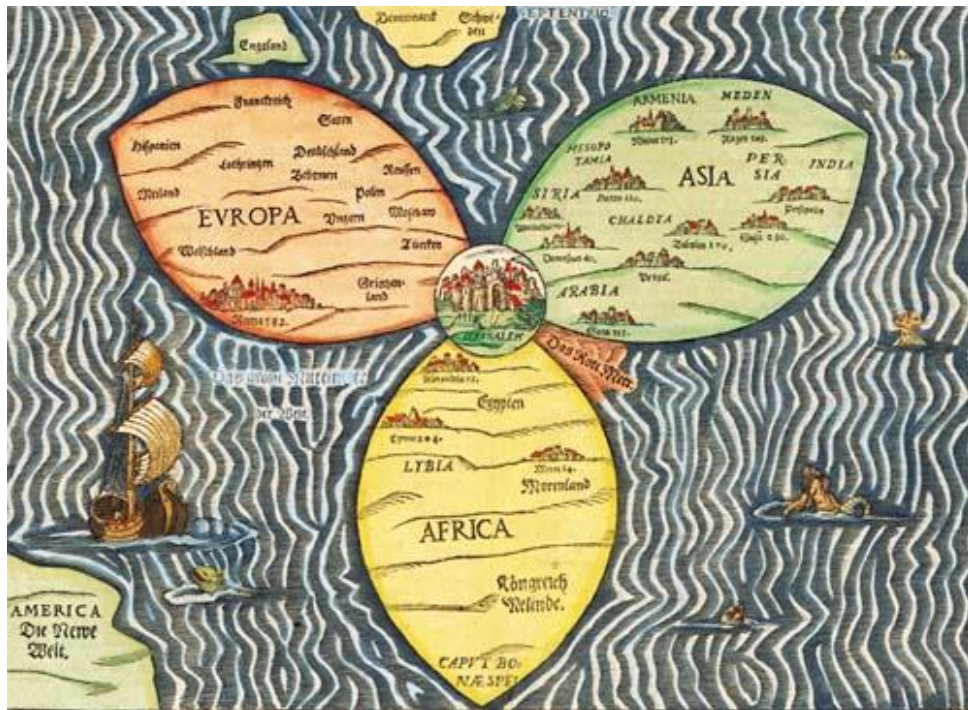
¹⁵ לא מצאנו מקור זה ברמב"ם ונראה שהמעתיקים שבשו והכוונה היא לרשב"ם. ראה פירושו לפרק יא פסוק י בפרשתנו.

¹⁶ חזרנו להערה מס' 1 בראש דברינו, לקשר עם הפרשה השנייה של קריאת שמע: "והיה אם שמוע תשמעו" - לתלות של הגשם במעשי בני האדם. חזרנו גם למקרא, לפסוק יב שעד עכשיו כמעט ולא נדרשנו לו: "אַרְץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֶי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מְרִשֵׁת הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה". ראה שוב מדרש ספרי בפסקא מ בפרשתנו: "ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה ... תמיד עיני ה' אלהיך בה. כתוב אחד אומר: תמיד עיני ה' אלהיך בה, וכתוב אחד אומר: המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו (תהלים קד לב). כיצד יתיקמו שני כתובים הללו? כשישראל עושים רצונו של מקום תמיד עיני ה' אלהיך בה ואינם ניזוקים, וכשאין ישראל עושים רצונו של מקום המביט לארץ ותרעד. לענין טובה הוא אומר תמיד עיני ה' אלהיך בה, לענין רעה הוא אומר המביט לארץ ותרעד. לענין טובה כיצד? היו רשעים בראש השנה ונגזרו עליהם גשמים מועטים וחזרו בהם, להוסיף עליהם אי איפשר אלא תמיד עיני ה' אלהיך בה, מורידם בזמנם ומשלח בהם את הברכה ומורידם על הארץ כשהיא צריכה להם. לענין רעה כיצד? הרי שהיו צדיקים

תורת המנחה פרשת עקב / דרשה סח עמוד 607

בוא וראה היאך סידר בשבח ארץ ישראל, הַצָּרִיךְ לה ראשון ראשון. ארץ טובה זה האויר, שאויר ארץ ישראל יותר ניאות לבני אדם יותר מכל האוירים שהיא באמצע היישוב¹⁷ ... והאויר הטוב הוא צורך לעולם מכל דבר. ואחר האויר הזכיר המים, ואחר המים הזכיר חיטה ושעורה, ואחריהם הזכיר גפן ותאנה ורמון וזית שמן ודבש. עד: "ומהרריה תחצוב נחושת" ...

ואין לך מקום שלם מכל טוב שבעולם כמו ארץ ישראל. שאם יש מקום שיש לו אויר טוב, שמא לא יהיה לו מים חשובים. ואם יהיו לו נחלים, לא יהיו לו מעיינות. ואם יהיו לו מעיינות, לא יהיו לו מן התהום אלא מתמצית בליעת ההרים. ואם יצאו מן התהום אינם יוצאים בבקעה ובהר, ואם יצאו בבקעה ובהר לא יהיו לה גשמים. אבל ארץ ישראל: "למטר השמים תשתה מים"¹⁸.

שבת שלום
מחלקי המים

בראש השנה ונגזרו עליהם גשמים מרובים וחזרו בהם, לפחות מהם אי אפשר אלא המביט לארץ ותועד, מורידם שלא בזמנם ושולח בהם את המארה ומורידם על הארץ שאינה צריכה להם לימים ולמדברות". זה ייחודה של ארץ ישראל. הגשם, לעולם איננו דבר מובן מאליה בחבל ארץ נחלתו.

¹⁷ ראה מדרש תנחומא (בובר) פרשת קדושים סימן י': "כשם שהטיבור הזה נתון באמצע האיש, כך ארץ ישראל טיבורה של עולם, שנאמר יושבי על טבור הארץ (יחזקאל לח יב), ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם, וירושלים באמצע ארץ ישראל, ובית המקדש באמצע ירושלים, וההיכל באמצע בית המקדש, והארון באמצע ההיכל, והאבן שתיה לפני ההיכל, שממנה הושתת העולם". ראה **מפת בינטינג 1581**, המשרטטת את העולם בצורת תלתן עם שלושה עלים: אסיה, אפריקה, אירופה וירושלים במרכז.

¹⁸ והוא ממשיך שם ומפליג בשבחי ארץ ישראל ונפלאות טבעה, ארץ שלא חסר בו דבר. בעקבות המים והאויר הטוב: חיטה ושעורה, מחצבים, כולל "אבנים טובות ומרגליות שהיו בה, דכתיב: לא תחסר כל בה" ועוד ועוד. "ובאיזה מקום מן היישוב נמצא גודל שפע הברכה הרבה כמו זה, וכשתצרך כל הטובות וכל הברכות של כל היישוב כולו לא תמצא בהם כל אלו הטובות וכל אלו הברכות כולם הדא הוא דכתיב: ברוך תהיה מכל העמים ... בארץ ישראל תענוג לגוף ולנפש ולשכינה". אבל גם הוא מסיים שם ואומר: "כל זאת הטובה והברכה ניתנה לישראל על תנאי אם ישמעו וישמרו לעשות". שנזכה.